

ΠΕΤΡΟΣ. Ναί, τὴν ἀγαπᾷ, τὴν ἐξανασίδε, καὶ οὔτε τὸν μέλει πλέον δι' ἐμᾶς. ὦ! ἡ ἀγάπη, ἡ ἀγάπη!...

ΣΚΗΝΗ ΔΕΚΑΤΗ ΕΚΤΗ.

ΠΕΤΡΟΣ, ΑΔΡΙΑΝΟΣ, ΛΕΥΚΗ.

ΑΔΡΙΑΝΟΣ. (Ὁρθιος εἰς τὸ παράθυρον.) Ἡ ἀγάπη ἔχει πτερὰ.

ΛΕΥΚΗ. (Πρὸς τὸν Ἀδριανόν.) Ἄ! ἤλθες!

ΠΕΤΡΟΣ. (ὁμοίως.) Ἄ! ἤλθες!

ΛΕΥΚΗ. Τί ἀπερισκεψία!

ΠΕΤΡΟΣ. Τί τρέλα! (τὸν σύρει πρὸς τὴν σκηνήν.)

ΛΕΥΚΗ. Νὰ πηδήσης ἀπὸ τὸ παράθυρον! ἤμπορούσε νὰ σὲ ἰδῇ ἡ μαμμά.

ΠΕΤΡΟΣ. Ἢμπορούσες νὰ κακοπάθης.

ΑΔΡΙΑΝΟΣ. Νὰ πηδῶ ἀπὸ τὸ παράθυρον... εἶμαι συνειθισμένος τὸ ἡξεύρω κάλλιστα.

ΠΕΤΡΟΣ. Ἀμπρὸν προτέρημα!

ΑΔΡΙΑΝΟΣ. Δὲν ἦτον δυνατὸν ν' ἀνθέξω πλέον... τὴν ἐβλεπα ἀντικρὺ μου...

ΛΕΥΚΗ. Δὲν ἔχομεν καιρὸν νὰ σ' ἀκούωμεν. (Ὡθεῖ αὐτὸν πρὸς τὴν μικρὰν θύραν.)

ΑΔΡΙΑΝΟΣ, (ἐπιστρέφων πρὸς τὸν Πέτρον.) Ἐκλαίει.

ΠΕΤΡΟΣ. Ἄς εἶναι πλέον τὴν τρέλλαν τὴν ἔκαμες ποῦ τὴν ἔκαμες... ὀπίσω γρήγορα.

ΑΔΡΙΑΝΟΣ. Πῶς εὐμόρφαινε! μόλις τὴν εἶδα με μαῦρα... δι' ἐμὲ, καὶ τὰ ἔχασα.

ΛΕΥΚΗ. Κρύψου λοιπόν;

ΑΔΡΙΑΝΟΣ. (Ἐπιμένων.) Σὲ λέγω, Λευκὴ, ἂν ὅλ' οἱ ἄνδρες τοὺς ὁποίους κλαίουσαν ἤμπορούσαν νὰ ἰδοῦν τὰς χήρας τῶν μαυροφορεμένων δι' αὐτούς...

ΠΕΤΡΟΣ. Τί θὰ ἔκαμναν;

ΑΔΡΙΑΝΟΣ. Θ' ἀνεστήνοντο ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ.

ΠΕΤΡΟΣ. Καὶ αἱ γυναῖκες τῶν θ' ἀπέθκνον διὰ τὴν νεκρανάστασιν. Ἐλα μέσα.

ΑΔΡΙΑΝΟΣ. Πῶς με ἀγαπᾶτε ὅλοι! Ἀξίζω λοιπὸν ὀλίγον;

ΛΕΥΚΗ. Δὲν ἀξίζεις τίποτε. Κρύψου σὲ λέγω, διότι ἂν ἡ μαμμά μου...

ΑΔΡΙΑΝΟΣ. Ἐ καὶ τί; Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἂν με ἰδῇ ἡ χαρά...

ΛΕΥΚΗ. Θὰ τὴν σκοτώσῃ.

ΑΔΡΙΑΝΟΣ. (μεταβαίνων πρὸς ἀριστερὰ)

ΛΕΥΚΗ. Ἀκούεις, Πέτρε; θέλει νὰ τὴν ἰδῇ.

ΠΕΤΡΟΣ. Εἶναι τρελλός!

ΛΕΥΚΗ. Δὲν θὰ τὴν ἰδῇς.

ΠΕΤΡΟΣ. (ἐμποδίζων αὐτῷ τὴν εἴσοδον πρὸς τὸ βάθος) Καὶ με τὴν βίαν θὰ σὰς ἐμποδίσω νὰ μὴν τὴν ἰδῇτε.

ΛΕΥΚΗ. Ἀσπلاγγνε!

ΠΕΤΡΟΣ. Ἄπνε υἱέ!

ΛΕΥΚΗ. Ἄπνε ἀδελφέ!

ΠΕΤΡΟΣ. Χονδρέ!

ΛΕΥΚΗ. Ναύτη!

ΠΕΤΡΟΣ. Σοφέ!

ΑΔΡΙΑΝΟΣ. Τῇ ἀληθείᾳ, ἐὰν ἔχετε σκοπὸν νὰ με μεταχειρίζεσθε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον φεύγω κ' ἐξαναπηγαίνω εἰς τοὺς ἀγρίους

ΠΕΤΡΟΣ. (ἀκροώμενος) Προσοχή!

ΛΕΥΚΗ. Ἀδελφέ μου, σὲ παρακαλῶ, ἀκόμη ὀλίγον.

ΑΔΡΙΑΝΟΣ. Ἐστῶ, ἀφοῦ εἶναι ἀνάγκη.

ΠΕΤΡΟΣ. Κάποιος ἔρχεται.

ΛΕΥΚΗ. (ὠθοῦσα εἰς τὸ δωμάτιον τὸν Ἀδριανόν) Εἶναι καιρὸς!

(Ἐπεται τὸ τέλος.)

ΠΕΡΙ ΧΟΡΟΥ *).

Χορὸς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐσήμαινε κύκλον χορευόντων· ἡ δὲ λέξις χορὸς παράγεται ἐκ τοῦ γύρος σημαίνοντος κύκλον· ὅθεν κατ' ἐξοχὴν χορὸς ἐκαλεῖτο ὁ συρτάς. Χορὸν πρὸς τούτοις ἐκάλουν καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ χοροῦ εἰς τὰ θεάτρα ψαλλόμενον ᾄσμα, τὸ ὁποῖον σογο ἦτοι χορὸν ὀνομάζουσι τὴν σήμερον, ὡς γνωστὸν, εἰς τὰ μελοδράματα οἱ Εὐρωπαῖοι. — Χορὸς κατὰ τὴν σημερινὴν τῆς λέξεως σημασίαν, σημαίνει τὴν δι' ὀρισμένων βηματισμῶν καὶ τοῦ σώματος περιστροφῶν εἰς ῥυθμὸν ὀρχησιν, τὴν συμβαδίζουσαν δηλὸν ὅτι καὶ συμπίπτουσιν τῷ ῥυθμῷ τῆς παιανιζούσης μουσικῆς· ἐπρόσθετα δὲ ὡς ἀναπόφευκτον τὸ «ἑρρυθμος», καθότι χορὸς μὴ συμβαδίζων τῷ τῆς μουσικῆς ῥυθμῷ, τραγέλαφος δικαιότερον ἢ χορὸς δύναται νὰ ὀνομασθῇ. Καὶ εἶδη μὲν τὴν σήμερον χορῶν πλεῖστα ὑπάρχουσι παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς, πάντα ὁμῶς ταῦτα εἰς δύο πρωτίστας ὑποδιαιρέσεις δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν· εἰς τοὺς θεατρικοὺς δηλ. καὶ εἰς τοὺς κατ' οἶκον ἢ οἰκιακοὺς χορούς. Καὶ ὁ μὲν ἄνω ῥηθεὶς ὀρισμὸς δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰμὴ μόνον εἰς τοὺς δευτέρους τούτους, διότι οἱ θεατρικοὶ, πολυσύνθετοι ὄντες καὶ ἐξόχως μιμητικοὶ καὶ σκοποῦντες τὴν διὰ σωματικῶν κινήσεων, βηματισμῶν τε καὶ χειρονομιῶν ῥυθμιζομένην ὑπὸ τῆς μουσικῆς παράστασιν τραγικῶν ἢ κωμικῶν ὑποθέσεων, δὲν δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὸν ὀρισμὸν ἐκείνον, ἀλλ' ἔ-

*) Ἀπόσπασμα ἐκ τινος μελέτης ἀναγνωσθείσης ὑπὸ τοῦ Κ. Ἀριστομένους Δρακοπούλου ἐν τινι τῶν ἑφεσπερίδων τῆς ἐν Βάρνῃ λέσχης.

χουσι πολλήν τὴν ἀναλογίαν πρὸς τὴν τῶν ἀρχαίων ὀρχησιν. Ἐπειδὴ δὲ ἀνέφερα τὴν ὀρχησιν τῶν ἀρχαίων δεόν νὰ διακρίνωμεν αὐτὴν καθαρῶς ἀπὸ τοῦ χοροῦ, καθότι ἡ ὀρχησις παρ' ἐκείνοις ἦτο ὅ,τι τὴν σήμερον ὁ ἐν τοῖς θεάτροις χορευόμενος μιμητικὸς χορὸς, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ σημερινοὶ ὑπολείπονται πολὺ τῶν ἀρχαίων καὶ κατὰ τὴν τέχνην ταύτην, ἣν ἐκεῖνοι εἰς τοιοῦτον τελειότητος εἶχον προαγάγει ὥστε ἐπιστήμην, καὶ δικαίως, τὸν χορὸν πολλάκις ἀπεκάλουν. Ὅτι δὲ ἄλλο χορὸς καὶ ἄλλο ὀρχησις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δῆλον καὶ ἐκ τῆς ἐξῆς τοῦ Λουκιανοῦ περικοπῆς: « Ἐν Δῆλῳ δὲ γε, λέγει, οὐδὲ αἱ θυσίαι ἄνευ ὀρχήσεως, ἀλλὰ σὺν ταύτῃ καὶ μετὰ μουσικῆς ἐγίνοντο· παίδων χοροὶ συναλθόντες ὑπ' αὐλῶ καὶ κιθάρᾳ, οἱ μὲν ἐχόρευον, ὑπαρχοῦντο δὲ οἱ ἀριστοὶ προκριθέντες ἐξ αὐτῶν. Τοῦτέστιν ἐν Δῆλῳ ἔνθα, ὡς γνωρίζετε, ἐτελοῦντο κατὰ πανταετίαν τὰ Δῆλια ἦτοι πανηγύρεις, θυσίαι καὶ μυστήρια εἰς τιμὴν τοῦ Δηλίου Ἀπόλλωνος, οὗ τινος ὑπῆρχεν ἐκεῖνα ὁς, αἱ θυσίαι ἐγίνοντο πάντοτε μετὰ χοροῦ καὶ μουσικῆς, καθ' ἃς συνερχόμενοι παίδων χοροὶ συνοδεύοντος αὐλοῦ καὶ κιθάρᾳς, οἱ μὲν ἐχόρευον, οἱ δὲ ἀριστοὶ καὶ ἱκανώτεροι αὐτῶν ὤρχοῦντο, τὸ ὅποιον σημαίνει ὅτι οἱ μὲν ἀπειρότεροι ἐσχημάτιζον περίξ τὸν χορὸν συγκατατόμενοι ἐκ τῶν χειρῶν, οἱ δὲ ἐπιτηδειότεροι χορευτοὶ προβαίνοντες ἐν τῷ μέσῳ ὤρχοῦντο, τοῦτέστιν ἐχόρευον ποιοῦντες διαφόρους δυσκόλους, βηματισμούς, χειρονομίας κτλ.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ χοροῦ ἀρχαίου καὶ νεωτέρου καὶ τῶν δύο πρωτίστων ὑποδιαίρεσεων αὐτοῦ· μεταδόμεν δὲ ἤδη εἰς τὴν ἀρχικὴν γέννησιν καὶ βαθμυδὸν τελειοποίησιν του ἦτοι εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ χοροῦ. Τὸ κατ' ἐμὲ φρονῶ, Κύριοι, ὅτι μουσικὴ καὶ χορὸς εἰσὶν ἀμφοτέρω συγγενῆ τῷ ἀνθρώπῳ, τοῦτέστι σὺν τῇ γεννήσει αὐτοῦ καὶ τὸ αἶσθημα τοῦ χοροῦ καὶ τῆς μουσικῆς γεννᾶται· ἀποδείξεις τούτου τὸ θηλάζον βρέφος τὸ ὅποιον ἄδει τὸ μονότονον μὲν καὶ πάσης μελωδίας ἐστερημένον, πλὴν τοσαῦτον ἡδὺ καὶ τερπνὸν διὰ τὰς μητέρας ᾄσματός, κινεῖ δὲ ταῦτοχρόνως τὰς μικρὰς χεῖρας καὶ τοὺς ἀπαλούς πόδας του ὥστε ἐπιθυμοῦν νὰ χορεύσῃ. Κατὰ τὸν Λουκιανὸν ὁμοίως ὁ χορὸς γεννεαλογεῖται πολὺ πρότερον τῆς γεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἢται ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ σύμπαντος γενέσεως, σύγχρονος ὦν τῷ ἀρχαίῳ ἐκείνῳ Ἑρωτι τῷ υἱῷ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τοῦ Χάους (καὶ οὐχὶ τῷ μεταγενεστέρῳ υἱῷ τῆς Ἀφροδίτης). « Ἡ γοῦν τῶν ἀπτέρων χορεία, λέγει ὁ ῥήκθεις συγγραφεὺς, καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἀπλανεῖς τῶν ἀπλανήτων συμπλοκὴ καὶ εὐρυθμὸς αὐτῶν κοινωνία καὶ εὐτακτος ἁρμονία τῆς πρωτογόνου ὀρχήσεως ὑδείγματα ἐστί. » Μετὰ ταῦτα δὲ πρώτη τῶν θεῶν ἡ Πρία θυγάτηρ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς καὶ σύ-

ζυγὸς τοῦ Ἑρόνου, μήτηρ δὲ τοῦ Διὸς, ἀγκησάσκει πολὺ τὸν χορὸν, διέταξεν εἰς μὲν τὴν Φρυγίαν τοὺς Κορύβαντας εἰς δὲ τὴν Κρήτην τοὺς Κουρήτας νὰ χορεύωσι, καὶ ἐκ τοῦ χοροῦ αὐτῶν μεγάλως ὠφελήθη ἀκολούθως ἡ Πρία, διότι χορεύοντες οὗτοι ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἰδης τῆς Κρήτης περὶ τὸν Δία, νήπιον ἔτι ὄντα, καὶ κτυποῦντες τὰ τύμπανα ἐμπόδιζον τὸ νὰ ἀκουσθῇ ὁ κλαυθμὸς του, καὶ οὕτω τὸν διέσωσαν ἀπὸ τοῦ πατρώους ὀδόντος. Ἡ τῆς ἀρχαίας λοιπὸν μυθολογίας διήγησις αὕτη τί ἄλλο σημαίνει, εἰμὴ ὅτι οὐ μόνον ἐν πλήρει χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς καὶ κατ' αὐτοὺς ἔτι τοὺς μυθικοὺς χρόνους ἦν ὁ χορὸς, ἀλλὰ καὶ ὅτι περὶ αὐτοῦ οἱ τότε ἄνθρωποι ἐφρόνουν ὅτι καὶ πρὸ τῆς γενέσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους οἱ θεοὶ ἐχόρευον· καθότι βεβαίως οἱ θεοὶ πρέπει νὰ ἐγεννήθησαν ὅλοι πρὸ τῶν ἀνθρώπων, ἡ δὲ φαιδροτάτη μας Τερψιχόρη, ἡ θεὰ τοῦ χοροῦ, ἐχόρευεν ἐπὶ τοῦ Ἑλικῶνος μετὰ τῶν ὀκτὼ χαριτοδρύτων ἀδελφῶν τῆς ἀναριθμήτους ἰσῶς αἰῶνας πρὶν ἢ ἐπ' αὐτοῦ ὁ Ἡσίοδος ἀναβῇ καὶ ἴδῃ αὐτὰς ἰδίαις ὁμῖαις χορευούσας, καθὰ ὁ ἴδιος διηγείται ἐν ἀρχῇ τῶν ἐπῶν αὐτοῦ, λέγων « περὶ κρήνην εὐειδέα ποσοῦ ἀπαλαῖσιν ὀρχεῦνται ». . . . Κατὰ δὲ τὴν γέννησιν τοῦ Ἄρεως ἡ μυθολογία ἀναφέρει ὅτι ὁ Πρίαπας παραλαβὼν αὐτὸν παῖδα ἔτι ὄντα παρὰ τῆς μητρός του Ἥρας ὅπως τὸν παραδῶσῃ εἰς ἕνα τῶν Τιτάνων διὰ νὰ τὸν διδάξῃ τὴν ὀπλοσκήαν, πρότερον μὲν ἐδίδαξεν αὐτὸν τὸν χορὸν καὶ τέλειον ἀποκατέστησε χορευτὴν καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ὀπλομαχίαν· ὥς ἐκ τούτου δὲ ὑπεσχέθη πρὸς τὸν Τιτάνα ἐκείνον ὡς δίδασκτρα ἡ Ἥρα τὸ δέκατον ἐκάστοτε μέρος τῶν ἐκ τοῦ πολέμου περιγιγνομένων τῷ Ἄρει λαφύρων. Ἀφήσωμεν ἤδη τοὺς μπαλαρίνους θεοὺς τῶν προγόνων μας νὰ χορεύωσι μὲ τὴν ἡσυχίαν των ἐπὶ τοῦ Ολύμπου, Περνασσοῦ, Ἑλικῶνος καὶ Πίνδου, καὶ ἃς στρέψωμεν τὸ βλέμμα ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς ἀρχαιότητος ἵνα ἴδωμεν ἂν καὶ ἐκεῖνοι ἐμιμοῦντο τὸ παράδειγμα τῶν θεῶν των. Καὶ μάλιστα, Κύριοι, τοῦτο μετὰ θετικότητος δύνامي νὰ σᾶς διαβεβαιώσω, ἐκ δὲ τῶν κατωτέρω λεχθησομένων θέλετε περὶ τούτου ἀδιατάκτως πεισθῇ. Οὐ μόνον εἰς τὰς ἐμπορικὰς αὐτῶν λέσχας (ἂν καὶ δὲν ὑπῆρχον τότε ποσῶς τοιαῦται) δὲν ἐθεώρουν ἄτοπον νὰ χορεύωσιν, ἀλλ' οὐδεμίαν θρησκευτικὴν τελετὴν ἢ πανηγυριν ἄνευ χοροῦ ἐτέλουν, καθότι ὁ Ὀρφεὺς καὶ Μουσαῖος, οἱ ἀριστοὶ δύο αὗται τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χορευτοὶ, τοσαῦτον εἶχον ἐξωραΐσει καὶ τελειοποιήσει τὸν χορὸν, ὥστε εἶχεν εἰσαχθῇ καὶ νομοθετηθῇ, οὕτως εἰπεῖν, καὶ εἰς αὐτῶν τῶν μυστηρίων τὴν τέλειαν, ἢ τινα ἐτελοῦντο ἐν χορῷ καὶ ῥυθμῷ, διὸ λέγουσιν ὅτι καὶ οἱ ἐξαγορεύοντες τὰ μυστήρια μέχρι τέλους ἐχόρευον. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἐν

Δήλῳ θυσίων καὶ πανηγύρεων προανέφερον ἤδη, τὰ δὲ Βάκχια καὶ Διονύσια, πανηγύρεις τελοῦμεναι πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου δημοτελῶς καὶ μετὰ μεγίστης πομπῆς, οὐ μόνον παρ' Ἑλλήσιν ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις αὐτοῖς, εἰς τί ἄλλο συνίσταντο ἢ εἰς ἀδικοπούς χοροὺς ἀλαλαγμούς καὶ εὐθυμίας; Ἐπειδὴ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἀνεμνήσθην σὰς λέγω ὅτι καὶ παρ' αὐτοῖς (ἦν καὶ ὁ Ῥωμαῖος ἱστοριογράφος Σαλούστιος λέγει ὅτι μεταξὺ τῶν ἐλαττωμάτων οἱ Ῥωμαῖοι τὸν χορὸν κατέτασσον) κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἄρεως ὅς τις ἐξόχως ἐν Ῥώμῃ ἐλατρεύετο, οἱ ἱερεῖς αὐτῶν Σάλιοι καλούμενοι, δώδεκα ὄντες τὸν ἀριθμὸν, καὶ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἄρεως ἀφιερωμένοι, ἐχόρευον κατὰ τὰς ὁρισμένους ἐορτάς χορὸν σεμνότατον καὶ ἱερώτατον, τοῦθ' ὅπερ διπλοῖ καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν Salii, παραγόμενον ἐκ τοῦ Salire, πηδᾶν, ἐξ οὗ τὸ Ἰταλικὸν Saltare.

Ἀναχωροῦντες ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, τῶν δύο τῆς τότε ἐποχῆς πεπολιτισμένων ἐθνῶν, καὶ ατρεφόμενοι πρὸς τὰ βάρβαρα ἔθνη, εὐρίσκομεν εἰς ἅπαντα ἀνεξαίρετως ἐν πλήρει χρήσει τὸν χορὸν, οὐ μόνον ὡς τέρψεως καὶ διασκεδάσεως μέσον, ἀλλὰ καὶ ἀποτελοῦν μέρος ἀπαραίτητον τῆς πρὸς τὸν Θεὸν προσευχῆς καὶ τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν. Οἱ Ἴνδοι, καθὰ ὁ Λουκιανὸς διηγείται, ἐγειρόμενοι τὴν πρωτὴν προσεύχονται πρὸς τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον χορεύοντες καὶ ἀσπαζόμενοι μακρόθεν αὐτόν· ταῦτό δὲ τοῦτο ἐπανελάμβανον καὶ κατὰ τὴν δύσιν αὐτοῦ. Τὸ ἔθιμον τοῦτο τῆς ἐν χαρῇ πρὸς τὸν Θεὸν προσευχῆς καὶ σήμερον ἐτι διασώζεται, οὐ μόνον παρὰ πολλοῖς τῶν Ἰνδῶν λαοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀφρικῇ καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς Μωαμεθανοῖς, οἳ τινες, ὡς καλῶς πάντες γινώσκετε, χορεύουσιν εἰς τοὺς ναοὺς τῶν, ἰδίως κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ ῥαμαζανίου, εἰς πολλὰ δὲ μέρη καὶ καθ' ὅλον τὸ ἔτος πᾶσαν παρασκευὴν, οἱ μὲν ἰδιῶται εἰδὸς τι συρτοῦ χοροῦ, οἱ δὲ δερβίσαι αὐτῶν τὸν στρόβιλον ἐκείνον, ὃν μετὰ τασαύτης ταχύτητος καὶ ἐπιτηδειότητος ἐκτελοῦσι.

Καὶ ταῦτα μὲν ἱκανὰ νομίζω, Κυρίαί καὶ Κύριοι, ἐν χορῷ ἀδελφοί, ὅπως ὑποδείξωσιν εἰς τοὺς κοινούς καὶ ἀσπλάγχχνους ἐχθρούς μας εἰς ὅποιον ὑπέπεσαν θανάσιμον ἀμάρτημα καὶ ἱεροσυλίαν, τολμήσαντες νὰ κατηγορήσωσι πράγματος τοσοῦτον προσφιλοῦς καὶ περισπουδάστου καὶ αὐτοῖς τοῖς θεοῖς, παρ' αὐτῶν τε τούτων ἐνεργουμένου καὶ παρὰ τῶν ἅπαντα τοῦ γῆς ἀνθρώπων πρὸς τιμὴν καὶ λατρείαν αὐτῶν ἐκτελουμένου. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ρηθέντων ἀρκούντως φανερὸν γέγονε πόσον ἐτιμᾶτο ὁ χορὸς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἀφοῦ καὶ θεότητα εἰδικὴν τοῦ χοροῦ ἢ γόνιμος αὐτῶν φαντασία εἶχε πλάσει, αὐδεμίαν δὲ πανήγυριν ἢ ἱεροτελεστείαν ἄνευ χοροῦ ἐτέλουν.

Ἀφήσωμεν ἤδη τοὺς ναοὺς τῶν καὶ εἰσέλθωμεν εἰς τὰ θέατρα καὶ τὰς ἰδιωτικὰς αὐτῶν οἰκίας, καὶ ἴδωμεν κατὰ πόσον καὶ ἐκεῖσε ἐν χρήσει ἦν καὶ ἐτιμᾶτο ὁ χορὸς. Οὐδεμία θεατρικὴ παράστασις τραγικὴ ἢ κωμικὴ ἐγίνετο ἄνευ χοροῦ. Καὶ εἶδη μὲν χορῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πλεῖστα, καθὼς καὶ τὴν σήμερον, τρία ὅμως αὐτῶν ἦσαν τὰ κυριώτερα καὶ κεφαλαιωδέστερα, ἡ Ἑμμέλεια, ὁ Κόρδαξ καὶ ἡ Σικκινίς. Καὶ ἡ μὲν Ἑμμέλεια ἦτο χορὸς σοβαρὸς χορευόμενος εἰς τὰς παραστάσεις τῶν τραγωδιῶν· ὁ δὲ Κόρδαξ καὶ ἡ Σικκινίς χοροὶ κωμικοὶ χορευόμενοι κατὰ τὰς κωμωδίας. Ἐκ δὲ τῶν ἄλλων χορῶν πρώτιστα εἶδη ἦσαν ὁ Πυρρίχιος ἢ Πυρρίχη, εἶδος ἐνόπλου πολεμικοῦ χοροῦ ἐφευρεθέντος παρὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀχιλλέως Νεοπτολέμου τοῦ ἐπονομαζομένου Πύρρου· ἡ Θερμαυστρίς, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ χορευὼν ἐπήδα πολὺ ὑψηλὰ, πρὶν δὲ κατέλθῃ εἰς τὸ ἔδαφος παρήλλασσε πολλάκις σταυροειδῶς τοὺς πόδας του, ὡς σήμερον χορεύουσι πρὸ πάντων οἱ Κρήτες· ὁ Γέρανος, εἶδος συρτοῦ χοροῦ· ἡ Ὀκλασις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγονυπέτουν καὶ ἀνεγείροντο εὐθύς, καθὼς ὑποθέτω γίνεται εἰς τὸν σημερινὸν Τσάμικον, καὶ πολλὰ ἄλλα εἶδη χορῶν, ὧν τὴν ἀπαρίθμῃσιν παραλείπω ὡς περιττὴν καὶ ἄλυσι-τελῆ πρὸς τὸν τοῦ παρόντος λόγου σκοπὸν.

Οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἱ πάντων τῶν Ἑλλήνων περὶ τὰ ἦθρ αὐστηρότεροι καὶ πολεμικώτεροι, σὺν τῇ ἀπλασκίᾳ ἐγύμναζον τοὺς παῖδας αὐτῶν εἰς τὸν χορὸν, ὡς ἀπαραίτητον μέρος ἐλευθερίου ἀνατροφῆς θεωροῦντες αὐτόν, διὸ καὶ οἱ χάριν σωματικῆς ἀσκήσεως ἀγώνες τῶν τῆς πάλης καὶ ὀπλασκίας ἐτελεύτων πάντατε διὰ χοροῦ· εἰς δὲ τοὺς πολέμους ὁ αὐλὸς παρ' αὐτοῖς ἐδίδε πάντοτε τὸ σύνθημα τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης. Δύο εἶδη χορῶν πρὸ πάντων ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Λακεδαιμονίοις, τὸ καρυατίζειν, ἦτοι χορὸς χορευόμενος ἰδίως εἰς τὰς Καρύας, κωμόπολιν τῆς Λακεδαίμονος καὶ ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τῶν παρθένων πρὸς τιμὴν τῆς Καρυάτιδος Ἀρτέμιδος κατὰ τὰς ὁρισμένους ἐορτάς, καὶ δεύτερος ὁ Ὀρμος, χορὸς σύμμικτος ἐκ νεανίων καὶ παρθένων, κρατουμένων ὑπὸ τῶν χειρῶν δίκην ὄρμου (ἀλύσειος δὴλον ὅτι). Κατὰ τὸν χορὸν τοῦτον προηγεῖτο μὲν εἰς νεανίας χορευὼν νεανικὰ καὶ πολεμικὰ, ἡ δὲ ἀκολουθοῦσα αὐτὸν παρθένος σεμνὰ καὶ κόσμια, τὴν σεμνότητά πρὸς τὸ θῆλυ φύλον διδάσκουσα· εἰς τρόπον ὥστε ὁ Ὀρμος ἀποτελεῖτο ἐκ κράματος ἀνδρίας καὶ σωφροσύνης.

Εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐπὶ τοσοῦτον εἶχον ἐπιδώσει εἰς τὴν ἀσκήσιν τοῦ χοροῦ, καὶ πόσον οὗτος ἐτιμᾶτο, ὥστε τοὺς προστάτας καὶ πρωταγωνιστάς των προορχηστῆρας ἐκάλουν δηλ. ἀρχιχορευτάς, καθὰ φαίνεται ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν ἀνδριάντων ἐπιγραφῶν τῶν

ἀριστευσάντων εἰς τὰς μάχας. Ἰδοὺ μία τοιαύτη ἐπὶ ἀνδριάντος ἐπιγραφὴ «Προῦκρινε γὰρ προορχησθῆρα ἡ πόλις» καὶ ἑτέρα «Εἰλατίωνι τὰν εἰκόνα ὁ δῆμος εὖ ὀρχησαμένῳ τὰν μάχαν». Εἰς δὲ τὴν ἰωνίαν ἂν καὶ ὁ ἐν χρήσει παρ' αὐτοῖς βακχικὸς χορὸς ἦτο σατυρικός, μόλαιντα οἱ πρόκριτοι καὶ εὐγενέστεροι τῶν ἰώνων οὐ μόνον δὲν ἠσχύοντο νὰ χορεύωσιν αὐτὸν δημοσίᾳ κατὰ τὰς ὁρισμένας ἑορτάς, πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν αὐτῶν παραιτοῦντες, ἀλλὰ καὶ ἐκαυχῶντο ἐπὶ τῇ χορευτικῇ τῶν τέχνη πολλῷ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τῇ πατρογονικῇ αὐτῶν εὐγενείᾳ, καὶ ἡμιλλῶντο τίς τοῦ ἄλλου κατὰ τὴν τέχνην νὰ ὑπερτερῇσιν.

Ἵπὲρ πάντας ὁμῶς τοὺς λαοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος οἱ Κρήτες ὁμολογουμένως ἦσαν οἱ ἐπιτηδεότεροι χορευταί, καθάπερ καὶ τὴν σήμερον ἐτι διακρίνονται διὰ τὸ φιλόχορον αὐτῶν, καὶ λίαν εὐλόγως, καθότι ὁ πρῶτος μετα τὴν κοσμογονίαν χορὸς ἐγένετο ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἰδης παρὰ τῶν Κουρητῶν καὶ Κορυβάντων, καὶ ὅς τις διήρκεσεν οὐχὶ βεβαίως ὅσον μία ἀπλὴ soirée dansante, ἀλλ' ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀδιαλείπτως ἡμέραν καὶ νύκτα, ἕως οὗ ἡλικιωθεὶς ὁ νῆπιος Ζεὺς ἐπέκυσσε κλαίων.

Κατὰ πόσον δ' ἐν γένει οἱ Ἕλληνες κατεγίνοντο εἰς τὸν χορὸν καὶ τὴν μουσικὴν καὶ ἐθεώρουν ἀμφοτέρωτα ταῦτα ὡς ἀπαραίτητα καὶ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ εἰς τὴν ἀνατροφὴν ἐλευθέρου πολίτου, καὶ συστατικὰ ἐκ τῶν πρωτίστων τῆς παιδείας, ἐκ πλείστων χωρίων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἱστοριογράφων, ποιητῶν τε καὶ φιλοσόφων καταφαίνεται. Ἐκ τούτων ἐπιτρέψατέ μοι, ἂν ἡ ὑπομονή σας εἰσέτι ὀλοτελῶς δὲν ἐξηντλήθῃ, νὰ ἀναφέρω ὀλίγα τινά.

Ὁ ἱστοριογράφος Σαλούστιος ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἐπαμεινώνδᾳ ἀναφέρει, ὅτι παρ' ἄλλου μὲν οὗτος διδασκάλου ἐδιδάσκετο τὴν ὀπλασκίαν παρ' ἄλλου δὲ τοὺς ἀυλοὺς καὶ παρ' ἄλλου τὸν χορὸν.

Ὁ Σωκράτης, ὁ σοφώτατος ἐκεῖνος τῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος, οὐ μόνον ἐπῆναι τὸν χορὸν, ἀλλὰ καὶ κατεγίνετο εἰς τὴν σπουδὴν αὐτοῦ κατὰ τὰ γηρατειά του, θεωρῶν αὐτὸν ὡς ἐν τῶν σπουδαιωτάτων μαθημάτων καὶ εἰς τῶν αὐλητρίδων δὲ τὰ διδασκαλεῖα δὲν ἀπηξίου νὰ φοιτᾷ.

Ὁ δὲ Πλάτων ἐν τοῖς νόμοις αὐτοῦ πραγματευόμενος περὶ χοροῦ καὶ τῶν διαφορῶν εἰδῶν αὐτοῦ, ἄλλα μὲν τούτων ἐπαινεῖ καὶ θαυμάζει, ἄλλα δὲ κατακρίνει καὶ ὡς ἀπορρίπτέα ἀποβάλλει. Ὅτι δὲ ὁ κορυφαῖος οὗτος τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος τὸν χορὸν καὶ τὴν μουσικὴν ἐθεώρει ὡς ἐκ τῶν πρωτίστων τῆς παιδείας στοιχείων, δῆλον ἐκ τοῦ ἐξῆς συντόμου διαλόγου του μεταξὺ Ἀθηναίου καὶ Κλινία.

(Ἔπεται τὸ τέλος.).

ΠΟΙΗΜΑ.

ΕΚΘΕΟ

Ἐνθυμήθητι! — τῇ δ

Motto: «Wo ragend aus demoostem felsgestein
Schwer fällt'ge führen trüb Die Zweige senken,
Da bitt' ich: Deneit zuweilen mein;
Ich vill bei jeder Rose eurer denken!»
(Fr. Heilm).

Ἀχ! κ' ἡμίθραυστος ἀκόμη θελ' ἡ λύρα μου νὰ ψάλλῃ·
Ὡς τρυγῶν, καὶ τετρωμένη, φθόγγους ἔρωτος ἐκβάλλει.

Χαλαρὰς ποτε ἂν ἴδης χορδὰς λύρας ἡμιθραύστου,
Ἡ δρυὶς κεραυνωθείσης τὸν κορμὸν καὶ ἡμικαύστου,
Ἄν πυρκαϊᾶς μεγίστης λείψανόν που νὰ καπνίζῃ,
Ἡ νῆος πρὶν ἀλαζόνος σκάφος, ἔρμηνε, ἰστία,
Παίγνιον οἰκτρὸν νὰ ἔχῃ ἤδη θάλασσα ἀγρία,
Ἡ λυσσώδης τὸν βορρῆαν ἂν ἀκούσῃς νὰ συρίζῃ
Καὶ ἀφρίζῃ μὴ ματαίαν ἀλλ' ἀδάμαστον μανίαν,
Νὰ συντρίβηται τὸ κύμα εἰς βραχὺν παραλίαν·
ὦ! τότε ἔνθυμήθητί με! . . . ἔνθυμήθητι τὸν πόνον,
Ὅσον σπείρουσα καρδίᾳ φέρει διὰ σὲ καὶ μόνον!

Ἀχ! κ' ἡμίθραυστος ἀκόμη θελ' ἡ λύρα μου νὰ ψάλλῃ·
Ὡς τρυγῶν, καὶ τετρωμένη, φθόγγους ἔρωτος ἐκβάλλει.

Ὅταν φοβερὸς, ζοφώδης οὐρανὸς τὴν σφαῖραν στέφῃ
Καὶ εἰς παχυλὰ καὶ μαῦρα θάπτηται πᾶν ἄστρον νέφη,
Θύελλα τὸν κόσμον ἔλκον, λαίλαψ, στρέβιλος μαστίχῃ
Καὶ ὑπὸ βροντῶν δονῆται ὁ ὀρίζων καὶ γογγύζῃ,
Τ' ὄπλον τοῦ Διὸς πυρπόλον καθορμᾷ τὸν θέλον σχίζον,
Τοῦ Θεοῦ οἱ καταβρέχεται διανοίγωνται κ' οἱ κάβδοι
Καὶ φρικτῶδη τῶν ἀνέμων ὁ χορὸς ὥδῃν συνάδῃ,
Τὸ πᾶν τρέμῃ, ὅτι ἦλθεν ἡ συντέλεια νομίζον.
ὦ! τότε ἔνθυμήθητί με! ἔνθυμήθητι τὸν πόνον.
Ὅσον σπείρουσα καρδίᾳ φέρει διὰ σὲ καὶ μόνον!

Ἀχ! κ' ἡμίθραυστος ἀκόμη θελ' ἡ λύρα μου νὰ ψάλλῃ·
Ὡς τρυγῶν, καὶ τετρωμένη, φθόγγους ἔρωτος ἐκβάλλει.

Ὅταν μαρανθίντα φύλλα καὶ ξηρὰ τοῦ φθινοπώρου
Σὺ χαμαὶ πατῆς πεσόντα ὑπὸ τὴν ἀδρόν σου πόδα,
Ἡ μετὰ καρδίας βλέπῃς κρύας καὶ ἀδιαφόρου
Κᾶν τοῦ ἔτους κᾶν τοῦ βίου νὰ φυλορροῶσι ῥόδα,
Ἡ αὐτὰ ὁμοῦ κ' ἐκεῖνα χεῖμαρος νὰ σύρῃ κλαίων
Ἐξ ὀρέων ἀποτόμων, κρημνοδῶν, θολὰς ἐκρέων . . .
Ὅταν εἰς γυπὸς ἀθῶος ὄνυχας στρουθὸς σφαδάζῃ,
Ἀχ! τὸν ὑστατὸν τῆς τόνου ἔταν ἀγδῶν στενάζῃ,
Ἐνθυμήθητί με τότε! ἔνθυμήθητι τὸν πόνον,
Ὅσον σπείρουσα καρδίᾳ φέρει διὰ σὲ καὶ μόνον!

Ἀπάτη πάντα.

Ἐάν ἡ τύχη σ' εὖνοῇ, ὁ κόσμος σοὶ δουλεύῃ,
Ἡ καλλονὴ σοὶ μειδιᾷ, ἡ δόξα σὲ προσνεύῃ,
Ὁ πλοῦτὶς σε ὑπερπληροῖ, ἡ εἴρη σὲ θαυμάῃ,
Ἄν ἔρως ἡ φιλί' ἀδρὰ τερπνῶς σε κολακεύῃ,
Φαῖ! πλάνη μόνον ἰσχυρὰ τὰς φρένας σου δεσμεύει,
'Ἀλλ' ὄντως πάντα εἶν' ἀπλὴ τῆς εἰμαρμένης χλαυῇ!
Εὖσομα ἄνθη! . . . εὖχομαι καρποὶ . . . χρυσὰ ὥραια . . .
Εἶναι ἡδίστ' ἡ γαῦσις τῶν καὶ τερπνοτάτ' ἡ θεία . . .
Καὶ πάντα φαίνοντ' εὐθαλῆ καὶ δροσερὰ καὶ νέα . . .
'Ἀλλ' οἴμοι! πόσον ἀληθὲς, ἂν καὶ πικρὰ ἴδῃς! —
Ὅπως δεινὸς ὕψ' ἔπαντα κρυπτόμενος φωλεῖται,
'Ακέραιος, πᾶν θῦμά του ὑπόπλως ἐνεδρεῖται,
Καὶ θίξας, δείγμα ἔλαβες, οὐ ὁ ἴος φονεύει!

Φ. Α. Γ.